

UOT 94

MÜASİR ALMANİYANIN TƏHLÜKƏSİZLİK SİYASƏTİNİN VƏ
STRATEGİYASININ İNKİŞAFI (1991-2016)

©2023

CAVİD MƏMMƏDLİ*

*Bakı Dövlət Universiteti

ORCID: 0000-0002-9710-2569; e-mail: mmdlicavid1@gmail.com

<https://doi.org/10.59849/2523-4765.2023.2.152>

Xülasə: Məqalədə 1991-2016-cı illərdə müasir Almaniyanın təhlükəsizlik siyasəti və strategiyasının inkişafı araşdırılır. Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin inkişafı, onun əsas prioritetləri və istiqamətləri qlobal kontekstdə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Almaniya Federativ Respublikasının təhlükəsizlik siyasəti yarım əsrdən çox xüsusi şəraitdə formalaşmışdır. İkinci Dünya müharibəsindən sonra Qərbi Almaniya qalib dövlətlərin – ABŞ, Böyük Britaniya və Fransa'nın təsiri altına düşdü. Almaniya onlarla müttəfiqlik əlaqələri qurdu, Şimali Atlantika Alyansına üzv oldu və eyni zamanda Avropaya inteqrasiyanın başlanğıcında dayandı. Soyuq müharibə illərində bu qurumlar Almaniyanın və ümumilikdə Avropanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsində təsirli olduqlarını sübut etdilər.

Soyuq müharibədən sonra Almaniya, NATO və Aİ arasında münasibətlər müəyyən dəyişikliklərə məruz qaldı. Bunlara həm ümumən beynəlxalq münasibətlər sisteminin, həm də xüsusilə Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin transformasiyası səbəb oldu. Bu transformasiya tamamlanmaqdan çox uzaqdır, lakin bu gün artıq aydındır ki, həm NATO, həm də Avropa İttifaqı Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətində mühüm rol oynamaqda davam edir. Mənbə bazası, ilk növbədə, AFR-nin müasir təhlükəsizlik siyasətinin konseptual əsaslarıdır: Müdafiə siyasəti üzrə Direktivlər (1992, 2003 və 2011) və Almaniyanın təhlükəsizlik siyasəti və Bundesverin gələcəyinə dair Ağ kitab (1994, 2006 və 2016).

Açar sözlər: Almaniya, Təhlükəsizlik Siyasəti və Konsepsiyası, Aİ, Strategiya, Avro-Atlantika, NATO

DEVELOPMENT OF MODERN GERMAN SECURITY POLICY AND
STRATEGY (1991-2016)

©2023

JAVİD MAMMƏDLİ*

*Baku State University

ORCID: 0000-0002-9710-2569; e-mail: mmdlicavid1@gmail.com

Abstract: The article examines the development of modern German security policy and strategy in 1991-2016. The development of Germany's security policy, its main priorities and directions are of great importance in the global context. The

security policy of the Federal Republic of Germany has been formed in special conditions for more than half a century. After the Second World War, West Germany fell under the influence of the victorious powers – the United States, Great Britain and France. Germany established alliances with them, became a member of the North Atlantic Alliance, and at the same time stood at the beginning of European integration. During the Cold War, these institutions proved to be effective in ensuring the security of Germany and Europe in general.

After the Cold War, relations between Germany, NATO and the EU underwent certain changes. These were caused by the transformation of the system of international relations in general and the security policy of Germany in particular. This transformation is far from complete, but today it is already clear that both NATO and the European Union continue to play an important role in Germany's security policy. The source base is primarily the conceptual foundations of the FRG's modern security policy: Directives on defense policy (1992, 2003 and 2011) and the White Paper on German security policy and the future of the Bundeswehr (1994, 2006, 2016).

Keywords: Germany, Security Policy, EU, Strategy, Euro-Atlantic, NATO

РАЗРАБОТКА ПОЛИТИКИ И СТРАТЕГИИ БЕЗОПАСНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ ГЕРМАНИИ (1991-2016)

©2023

ДЖАВИД МАМЕДЛИ*

*Бакинский Государственный Университет
ORCID: 0000-0002-9710-2569; e-mail: mmmmdlicavid1@gmail.com

Резюме: В статье рассматривается развитие современной политики и стратегии безопасности Германии в 1991-2016 гг. Развитие политики безопасности Германии, ее основные приоритеты и направления имеют большое значение в глобальном контексте. Политика безопасности ФРГ формировалась в особых условиях более полувека. После Второй мировой войны Западная Германия попала под влияние держав-победительниц – США, Великобритании и Франции. Германия заключила с ними союзы, стала членом Североатлантического союза и одновременно стояла у истоков европейской интеграции. В годы холодной войны эти институты доказали свою эффективность в обеспечении безопасности Германии и Европы в целом.

После «холодной войны» отношения между Германией, НАТО и ЕС претерпели определенные изменения. Они были вызваны трансформацией системы международных отношений в целом и политики безопасности Германии в частности. Эта трансформация далека от завершения, но сегодня уже ясно, что и НАТО, и Европейский союз продолжают играть важную роль в политике безопасности Германии. Источниковой базой являются прежде всего концептуальные основы современной политики безопасности ФРГ: Директивы об оборонной политике (1992, 2003 и 2011 гг.)

и Белая книга о политике безопасности Германии и будущем бундесвера (1994, 2006, 2016 гг.).

Ключевые слова: Германия, Политика безопасности, ЕС, Стратегия, Евроатлантика, НАТО

Giriş

Soyuq müharibə dövründə Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin əsas məqsədi Şərqi-Qərb bloku arasındakı mübarizədə öz təhlükəsizliyini və qismən də olsa Avropa təhlükəsizliyinin formalaşmasında iştirak etmək və onu qorumaq idi, lakin XX əsrin 90-cı illərindən başlayaraq Soyuq müharibənin başa çatması, Almaniyanın birləşməsi Avropada sosialist düşərgəsinin və SSRİ-nin süqutu Almaniyaya yeni yaranmış dünya nizamında öz yerini tutmağa imkan verdi. Almaniya Avro-Atlantika regionunun təhlükəsizliyinin iştirakında və ya onun sərhədlərindən kənarında, dünyanın ayrı-ayrı regionlarında münaqişələrin həlli və sülhün qorunmasında ABŞ və digər transatlantik tərəfdaşları ilə birlikdə aktiv şəkildə iştirak etməyə başladı. Təbii ki, bu proseslər çərçivəsində Almaniya xarici siyasətində Qərb və Avro-Atlantika istiqamətindən başqa, Şərqi Avropa və xüsusilə Rusiya ilə əlaqələr Almaniya xarici siyasətinin ən önəmli istiqamətlərindən biridir. Məhz bu kontekstdə Almaniya özünün təhlükəsizlik konsepsiyalarını və təhlükəsizlik sənədlərini öz maraqları çərçivəsində müxtəlif illərdə işləyib hazırladı.

90-cı illərdə təhlükəsizlik strategiyasının inkişafı

Blok qarşılıqlılaşması başa çatdıqdan sonra AFR 665 minlik ordunun sahibi olaraq qaldı. Buna görə də, artıq 1991-ci ildə ölkənin qalib dövlətlərlə birləşməsi zamanı əldə edilmiş razılaşmaların şərtlərinə əsasən, AFR rəhbərliyi silahlı qüvvələrin sayını 1994-cü ildə 370 min nəfərə qədər azaltmaq qərarına gəldi. Bundan əlavə, 10 min ədədə qədər müxtəlif hərbi texnikanın məhv edilməsi nəzərdə tutulurdu. Bundesverin islahatı, onun yeni şəraitə uyğunlaşması Almaniyanın NATO üzvü və “Vahid Avropa” quruculuğunun iştirakçısı kimi roluna zidd olmamalıdır. 1991-ci ilin noyabrında Romada NATO-nun müdafiə nazirləri Soyuq müharibə başa çatdıqdan sonra Alyansın məqsəd və vəzifələrini nəzərdən keçirdilər. 1991-ci il dekabrın sonunda Bundesverin Ali Baş Komandanı Klaus Naumann “*Naumann doktrinası*” adlanan “*Hərbi-siyasi və hərbi-strateji əsaslar və Bundesverin yenidən təşkilinin konseptual əsas istiqaməti*” sənədini Almaniya Federativ Respublikasının müdafiə naziri Gerhard Ştoltenberqə təqdim etdi. Konstitusiya normalarından fərqli olaraq, “Naumann doktrinası” Bundesverin yalnız NATO əməliyyatları çərçivəsində və BMT-nin sülhməramlı əməliyyatlarında hərbi münaqişələrdə iştirakına imkan verirdi.¹ Bu müddəalar həm Almaniya, həm də xaricdə müzakirələrə səbəb oldu. “Naumann doktrinası”nın tənqidçiləri AFR-nin hərbi rəhbərliyini dövləti hərbişəxsi etməkdə ittiham edirdilər.

---

¹ Uwe Schmalz. **Deutschlands europäisierte Außenpolitik. Kontinuität und Wandel deutscher Konzepte zur EPZ und GASP.** Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 2004, 616 s.

Onların fikrincə, doktrina Almaniyanın təkcə Avropanın iqtisadi nəhəngi deyil, həm də “hərbi-iqtisadi canavar” olmağa can atdığı təəssüratını yarada bilər.² Bundan əlavə, doktrinanın ilkin formada qəbulu Almaniyayı Fransa ilə münasibətlərin kəskinləşməsi ilə də təhdid edərdi. Buna görə də, 1992-ci ilin noyabrında, Nauman Doktrinasının meydana çıxmasından bir il sonra AFR-nin yeni Müdafiə Naziri Volker Ruye Müdafiə Siyasəti Direktivləri (*Verteidigungspolitische Richtlinien*) adlı sənəd təqdim etdi. V.Ruye AFR-nin yeni hərbi strategiyasının zəruriliyini onunla əsaslandırır ki:

- *Almaniya artıq “plasdarm ölkə” deyil, əksinə, dost və müttəfiq dövlətlərlə həmsərhəddir*

- *Almaniya artıq nə mümkün strateji hücum zərbəsi zonasındadır, nə də qismən işğal olunmuş dövlətdir;*

Eyni zamanda, həm Avropada, həm də onun hüduklarından kənarında yeni münaqişələrin yaranması ilə bağlı təhlükə artır. Bu münaqişələr Almaniyanın təhlükəsizliyinə təhdid yaradır. F.Ruyenin konsepsiyası Almaniya Federativ Respublikasının

- *Avropada və bütövlükdə dünyada demokratikləşmənin və sosial-iqtisadi transformasiyaların təşviqi*

- *Azad dünya ticarətini dəstəkləmək və qorumaq və global miqyasda bazarlara və xammala maneəsiz çıxışı təşviq etmək kimi problemlərin həllində öz rolunu oynamaq olduğunu nəzərdə tuturdu .*

Transformasiya prosesi təhlükəsizlik sahəsində əsas konseptual sənədlərdə: “Müdafiə Siyasəti üzrə Direktivlər”də və “Təhlükəsizlik Siyasəti və Bundesverin Gələcəyinə dair Ağ Kitab”da birləşdirilmişdir. Məhz onlarda AFR-nin əsas məqsədləri, vəzifələri və maraqları açıqlanır.³ İlk Direktivlər 1992-ci ildə nəşr edilmişdir. Sənəddə Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətində fundamental inqilab – “cəbhə xəttində dövlət” statusunun itirilməsi öz əksini tapdı. Həmin sənəddə həm ilkin (birbaşa), həm də ikinci dərəcəli (dolaylı) təhlükələr nəzərə alınmağa başlandı. Birbaşa təhdidlər AFR-nin təhlükəsizlik sahəsində həyati maraqlarına toxundu, dolaylı təhdidlər isə təkcə bir dövlətin deyil, bütövlükdə bütün beynəlxalq sistemin sabitliyinə xələl gətirdi. Hətta o zaman böhranların (dolaylı təhdidlərin) həlli vəzifəsi qoyulmuşdu və bu, nəhayət, 2000-ci illərin sənədlərində təsbit edildi. Maraqlardan biri də Avropa və Şimali Amerika arasında “Bərabərlərin tərəfdaşlığı” idi ki, bu da ABŞ-ın Avropa proseslərində iştirakında və onların Avropada birbaşa hərbi mövcudluğunu saxlamaqda ifadə olunurdu. Transatlantik əlaqələr Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin sütunu olaraq qaldı.⁴

² **Германия. Вызовы XXI века.** Под редакцией В.Б.Белова, Институт Европы РАН, Филиал Фонда им. Ф.Эберта в РФ. Москва: Издательство «Весь мир», 2009, 788 с.

³ Андрей Русакович, В. Общая внешняя политика и политика безопасности Европейского Союза: становление и особенности. Сборник материалов международной конференции «Европейский Союз и Республика Беларусь»: перспективы сотрудничества. Минск: Изд. Центр БГУ, 2014, с.21-27.

⁴ Николай Валентинович Павлов. **Внешняя политика ФРГ в постбиполярном мире.** Наука, 2005, 410 с.

Bu “direktivlər” 1985-ci ildən bəri ilk sənəddir ki, məxfiləşdirilməmiş və rəsmi olaraq ictimaiyyətə açıqlanmışdır. O, AFR-nin hərbi siyasətinə dair 1994-cü ilin “*Ağ kitab*”ı və həmin ildə imzalanmış “*Silahlı Qüvvələrin inkişafı üzrə Federal Konsepsiya*” kimi fundamental sənədlərin əsasını qoydu. Yuxarıda göstərilən sənədlərin əsas müddəaları AFR-nin milli müdafiə maraqlarının və prioritetlərinin, o cümlədən Avropanın hərbi-siyasi inteqrasiyası ilə bağlı olanların müəyyən edilməsi kimi qəbul edilməlidir.⁵ Bu sənədlərdə:

- *Almaniyanın və onun əhalisinin xarici təhlükələrdən və siyasi şantajdan qorunması;*

- *Almaniya Federativ Respublikasının bütövlüyünə və sabitliyinə təsir edə biləcək böhranların və münaqişələrin qarşısının alınması, qarşısının alınması və aradan qaldırılması;*

- *Almaniya nüvə silahı olmayan, kontinental dövlət olduğu üçün nüvə və dəniz gücləri ilə NATO-nun müttəfiqlik əlaqələrini saxlamaq kimi vəzifələr qeyd olunub.*

V.Ruye təkcə AFR-nin hərbi təhlükəsizliyi probleminə deyil, həm də xarici təhlükələr qarşısında müttəfiqlərin müdafiəsinə xüsusi diqqət yetirirdi. F.Ruyenin direktivlərində silahlı qüvvələr təhlükəsizlik siyasətinin əvəzəlməz aləti kimi baxırdı ki, bu da müttəfiqlərlə birlikdə təcavüzə müqavimət göstərməyə imkan verirdi. AFR-in “*Müdafiə Siyasəti Direktivləri*” də alman silahlı qüvvələrinin AFR hüdudlarından kənarında həyata keçirilən əməliyyatlarda iştiraka hazır olması nəzərdə tutulurdu. Söhbət ilk növbədə BMT və QAI çərçivəsində sülhməramlı əməliyyatlardan gedirdi, sonradan bu siyahıya NATO çərçivəsində aparılan əməliyyatlar da əlavə olundu. Ruye direktivlərində adı çəkilən AFR üçün təhlükəsizlik təhdidlərinin siyahısı NATO-nun 1991-ci il strateji konsepsiyasına əlavədə təqdim olunan təhdidlərə tam uyğun gəlirdi. Həmin konsepsiyada “Şərq” birmənalı qarşılanmırdı. Bir tərəfdən, Rusiya və postsovet məkanının digər dövlətləri iqtisadi və siyasi qeyri-sabitlik zonası hesab olunurdu. Eyni zamanda, bu dövlətlər Avropada təhlükəsizliyin təmin edilməsində potensial tərəfdaşlar kimi görünürdülər. 1994-cü ildə NATO keçmiş Varşava Müqaviləsi dövlətləri ilə əməkdaşlığı ehtiva edən “*Sülh Naminə Tərəfdaşlıq*” proqramını təqdim etdi. 1994-cü ilin yazında Almaniya Müdafiə Nazirliyi başqa bir sənəd – “*Təhlükəsizlik və Müdafiə üzrə Ağ Kitab*” hazırladı. Orada 1992-ci il “Direktivləri”nin bir sıra müddəaları daha ətraflı işıqlandırılmışdır. 1992-ci il “Direktivləri” də müəyyən olunmuş kollektiv böhran idarəçiliyi prinsipinə əsaslanaraq, “Ağ Kitab”ın tərtibçiləri BMT, ATƏT, NATO, QAI kimi təşkilatların fəaliyyətləri çərçivəsində Almaniyanın qanuni beynəlxalq hüquqi mandat əsasında digər ölkələrdəki münaqişələrə və böhranlara müdaxiləsinə imkan verildilər.⁶ Bundesver münaqişələrin həlli üçün NATO-nun müttəfiq missiyalarına dəstəkdə iştirak edə bilərdi. “*Ağ Kitab*” da Bundesverin “*Almaniyanı və vətəndaşlarını xarici təhlükələrdən və siyasi şantajdan qorumaq, hərbi sabitliyin və Avropa inteqrasiyanın möhkəmləndirilməsi, Almaniyanın və onun müttəfiqlərinin müdafiəsi, BMT Nizam-*

⁵ Chiari Bernhard und. Pahl, Magnus. **Auslandseinsätze der Bundeswehr.** Ferdinand Schöningh, 2010, 324 s.

⁶ Marco Overhaus. **Die deutsche NATO-Politik: vom Ende des Kalten Krieges bis zum Kampf gegen den Terrorismus.** Marco Overhaus. Baden-Baden: Nomos, 2009, 93 s.

naməsinə uyğun olaraq sülhün və beynəlxalq təhlükəsizliyin qorunması, fəlakətlərin idarə edilməsi, insanların həyatını xilas etmək və humanitar fəaliyyətə dəstək, zorakılığın və ya müharibənin qarşısını alan, məhdudlaşdıran və ya dayandıran hərbi vasitələrdən istifadə kimi məsələlər öz əksini tapmışdır. Həmçinin, Bundesver Avropaya inteqrasiyanı təşviq etməli, Avropanın “yeni” demokratiyaları ilə dialoqu inkişaf etdirməli və silahlı qüvvələrinin hazırlanmasında onlara kömək etməli idi.⁷ Bundesverin yenidən qurulması çərçivəsində 1996-cı ilə qədər 50 min nəfərlik böhrana cavab qüvvələrinin yaradılması planlaşdırılırdı. Bu qüvvələrə təkə quru bölmələri deyil, həm də Müttəfiqlərin əməliyyatlarına havadan dəstək üçün Hərbi Hava Qüvvələrinin hissələri, o cümlədən onların nüvə silahından istifadə halları daxil olmalı idi. Bu, əhəmiyyətli maliyyə subsidiyalarını əhatə edirdi. 1990-cı ilin payızından başlayaraq, 1996-cı ilin payızına qədər Bundesverin islahatına təxminən 128 milyard alman markası xərcləndi. Bu məbləğə Patriot sistemlərinin, dəniz freqatlarının, taktiki hava hücumundan müdafiə sistemlərinin, tankların və özüyeyriyən silahların alınması daxildir. Artilneriya, tank, kimyəvi silah detektorları, mina istehsalı, sualtı qayıqlar kimi sənaye sahələrində Bundesver və Almaniya hərbi sənaye kompleksi dünyada aparıcı yerlərdən birini tutmuşdur.⁸

İki il yarım ərzində Bundesverdə islahatların birinci mərhələsi başa çatdı və bundan sonra Bonn Almaniyanın böhrana cavab qüvvələrinin NATO-nun Bosniya və Herseqovinadakı əməliyyatlarında iştirakına yaşıl işıq yandırdı. 90-cı illərin ortalarından etibarən H.Kol hökumətinin xarici siyasət imkanları tədricən hərbi alətlərlə tamamlandı. 1991-ci ildən Bundesver bir sıra humanitar tədbirlərdə iştirak etməyə başladı. Sarayevoya yüklərin daşınması, BMT-nin sülhməramlı qüvvələrinə dəstək, humanitar təşkilatlara yardım, Şərqi Bosniyaya humanitar yardımın havadan çatdırılması həyata keçirildi. 1993-cü ilin martında Karlsruedəki Almaniya Konstitusiyaya Məhkəməsi Bundesverin Bosniya və Herseqovina üzərində uçuşa qadağan zonasına nəzarət əməliyyatında iştirakının lehinə qərar verdi. Yeni alman təhlükəsizlik konsepsiyasının formalaşdırılması Almaniya Federativ Respublikasının Əsas Qanununa müvafiq dəyişikliklərin edilməsi üçün ilkin şərtlər yaratdı.⁹ 1994-cü il iyulun 12-də Almaniya Federativ Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi Əsas Qanunun 24-cü fəslinə Bundesverin xaricdə hərbi əməliyyatlarda iştirakını qadağan edən 1982-ci il düzəlişini ləğv etmək barədə qərar qəbul etdi. Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarı Almaniyanın BMT-nin icazəsi ilə həyata keçirilən sülhməramlı əməliyyatlarda iştirakına dair hər hansı “Konstitusiyaya etirazlarını” aradan qaldırdı. Məhkəmə qərara aldı ki, Əsas Qanun Bundesverin kollektiv

⁷ Schmalz Uwe. **Deutschlands europäisierte Außenpolitik. Kontinuität und Wandel deutscher Konzepte zur EPZ und GASP / Uwe Schmalz.** Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 2004.

⁸ Олег Юрьевич Семенов. Эволюция оборонной политики ФРГ и проблема безопасности в конце XX – начале XXI века. **Вестник Нижегородского Университета им. Н.И.Лобачевского.** 2008, №1, с.185-189.

⁹ Alister Miskimmon. **Germany and the Common Foreign and Security Policy of the European Union: Between Europeanisation and National Adaptation (New Perspectives in German Studies).** Alister Miskimmon. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007, 265 p.

təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə tədbirlərdə, o cümlədən NATO və AB-nin sülhməramlı missiyalarında iştirakına icazə verir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin hökmü Almaniyaya hökumətinə, yalnız BMT Təhlükəsizlik Şurasının mandatı əsasında, Bundestaqın sadə səs çoxluğunun təsdiqi ilə, Bundesverin bəzi hissələrini müxtəlif beynəlxalq sülhməramlı əməliyyatlarda iştirak etmək üçün xarici ölkələrə göndərməyə icazə verdi. NATO-nun ənənəvi əməliyyat məsuliyyəti.¹⁰

Vahid Almaniyanın ilk "Ağ Kitabı" 1994-cü ildə nəşr olundu. O dövrdə Almaniyanın xarici və təhlükəsizlik siyasətinin əsas maraqları bunlar idi:

1. *"Almaniyaya vətəndaşlarının azadlığının, təhlükəsizliyinin və ümumi mənafeyinin və ölkənin ərazi bütövlüyünün qorunması;*

2. *Avropa İttifaqı çərçivəsində Avropa demokratiyaları ilə inteqrasiya, çünki Avropada demokratiya, qanunun aliliyi və rifah Almaniyaya üçün sülh və təhlükəsizlik deməkdir;*

3. *Amerikanın potensialı beynəlxalq sabitlik üçün əvəzolunmaz olduğu üçün böyük güclə – ABŞ-la ümumi dəyərlərə və maraqlara əsaslanan güclü transatlantik ittifaq;*

4. *Şərqi ölkələrinin bərabərlik və tərəfdaşlıq əsasında Qərbi strukturlarına daxil edilməsi və bütün Avropa dövlətlərini əhatə edən yeni birgə təhlükəsizlik nizamının formalaşdırılması;*

5. *Beynəlxalq hüquqa, insan hüquqlarına və bazar iqtisadiyyatı qanunlarına əsaslanan ədalətli iqtisadi nizama əməl olunması, çünki ayrı-ayrı dövlətin təhlükəsizliyi yalnız sülhə, qanuna və firavanlığa əsaslanan global təhlükəsizlik sisteminə təmin edilir.*

Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin ayrı bir istiqaməti, eləcə də mərkəzi vəzifələrindən biri Rusiya ilə əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq idi. Bundan əlavə, Şərqi Avropa ölkələrinə münasibətdə ayrıca yanaşmanın işlənilməsi lazımdır, çünki keçmiş SSRİ-nin zəmanət verdiyi təhlükəsizlik yerində həm bu ölkələrin, həm də qonşu dövlətlərin maraqlarına cavab verməyən boşluq yaranmışdı. Bundesverə gəlincə, o da dəyişikliklərə məruz qalmalı idi. N.K.Meden qeyd etdi ki, "NATO-nun müdafiəsinin önündə yerləşən ordudan Bundesver beynəlxalq hərbi əməliyyatlarda iştirak etmək üçün yenidən təşkil edilərək yeni hərbi doktrinaların tam hüquqlu və bacarıqlı icraçısına çevrilməli idi". Bu, hökumətin mötədil siyasi kurs tutduğu və artıq mövcud olan təhlükəsizlik strukturlarında fəaliyyətini davam etdirmək əzmində olduğu vahid Almaniyanın xarici siyasətinin formalaşmasının ilk mərhələsi idi.

1998-ci ildə G.Şröderin rəhbərlik etdiyi "qırmızı-yaşıl" koalisiyanın hakimiyyətə gəlməsi ilə R.Şarpiq yeni müdafiə naziri oldu. O, "Almaniyaya təhlükəsizlik siyasətinin əsas istiqamətləri" adlı məruzə hazırladı və bu hesabatda H.Kol hökumətinin Bundesverin islahatlarına kifayət qədər diqqət yetirmədiyinə görə tənqid etdi.¹¹

---

¹⁰ Современная Германия. Экономика и политика: [монография]. Под общ. ред. В.Б.Белова; Федеральное гос. Бюдж. Учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук. Москва: Издательство «Весь мир», ИЕ РАН, 2015, 720 с.

¹¹ Meier-Walser, Reinhard C. (Hrsg). **Gemeinsam sicher? Vision und Realität europäischer Sicherheitspolitik.** Neuried: Hans Seidel Stiftung, 2004, 280 s.

O, Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin beş məqsəd və maraqlarını təqdim etdi:

1. *Alman təhlükəsizliyi;*
2. *Transatlantik əməkdaşlığın inkişafı və möhkəmləndirilməsi;*
3. *Avropa inteqrasiyasının dərinləşdirilməsi və genişləndirilməsi;*
4. *Avropa təhlükəsizlik sisteminin yaradılması məqsədilə ATƏT-in gücləndirilməsi;*
5. *BMT-nin rolunun gücləndirilməsi.*

Beləliklə, əsrin əvvəlində Almaniya hökumətinin əsas məqsədi – əsas beynəlxalq qurumlarla bütün istiqamətlərdə əməkdaşlıq etməklə, təhlükəsizlik siyasətini yenidən formalaşdırmaq və ölkənin silahlı qüvvələrini müasirləşdirmək idi.

XX əsrin əvvəllərində Almaniyanın təhlükəsizlik strategiyasının inkişafı

Yeni əsrin əvvəlində Almaniyada təhlükəsizlik siyasətinin transformasiyasını birləşdirən bir sıra mühüm sənədlər qeyd etmək lazımdır: 2003-cü il “Müdafiə Siyasəti Direktivləri”, 2004-cü il “Bundesver Konsepsiyası”, 2006-cı il “Alman Təhlükəsizlik Siyasəti və Bundesverin Gələcəyinə dair Ağ Kitab”, 2011-ci il “Müdafiə Siyasəti”, 2013-cü il “Bundesver Konsepsiyası”, 2016-cı il “Alman Təhlükəsizlik Siyasəti və Bundesverin Gələcəyinə dair Ağ Kitab”.

2004-cü il “Bundesver Konsepsiyası” da, 2003-cü ilin “Müdafiə Siyasəti Direktivləri” də olduğu kimi, böhranların həlli vəzifəsi ön plana çəkildi. “Direktivlər”də təhlükəsizlik siyasətinə “hərbi problemlərin həlli üçün müvafiq alətlər və metodların tam spektrini daxil idi”.¹² “Almaniya təhlükəsizlik siyasətinin prinsipləri və maraqları” bölməsində Aİ-nin təhlükəsizlik və müdafiə siyasətini gücləndirməklə Avropada sabitlik zonasını genişləndirmək niyyəti açıqlandı.¹³ “*Bundesver Konsepsiyasında*” təhlükəsizlik sahəsində çoxtərəfli əməkdaşlığın inkişafına mühüm əhəmiyyət verilmiş və bu, sonradan 2006-cı il “*Ağ Kitab*”a daxil edilmişdir. Hər üç sənəddə Almaniyanın fəal şəkildə qarşılıqlı əlaqədə olduğu əsas strukturlar: BMT, NATO, Aİ və ATƏT qeyd edilib və “bu institutların gücləndirilməsinin Almaniyanın xarici siyasətinin əsas məqsədi olduğu” vurğulandı. 2004-cü ildə Bundesver Konsepsiyası qəbul edildikdən sonra Alman hərbi qüvvələri çevik reaksiya qüvvələri, sabitləşdirmə qüvvələri və dəstək qüvvələrinə bölündü. Yenidən silahlanma var idi və bu sahədə AFR eyni vaxtda bir neçə funksiyanı yerinə yetirə bilən yüksək texnologiyalı silah növlərinin hazırlanması üçün dövlətlərarası layihələrə arxalanırdı.

2006-cı il üçün Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin əsas məqsədi ilk növbədə Avropada böhranların qarşısını almaq idi. Almaniya qitənin əsas aktorlarından

¹² **Grundzüge der Konzeption der Bundeswehr**, 2004. Bundesministerium der Verteidigung (Hrsg.). Berlin, 2004, s.8.

¹³ Annegret Bendiek. **EU Foreign Policy Perspectives**. A.Bendiek. SWP Comments 20. Stiftung Wissenschaft und Politik. October 2008 [Электронный ресурс]. URL: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2008C20_bdk_ks.pdf (дата обращения: 14.03.2017).

biri kimi Avropa nizamına mühüm töhfə vermək istəyirdi. Alman maraqlarının siyahısına həmçinin:

- “*Demokratik dəyərlərin və Alman vətəndaşlarının təhlükəsizliyinin və dövlət suverenliyinin qorunması*;
- *Almaniyanın təhlükəsizliyinə təsir edə biləcək regional böhranların və münaqişələrin qarşısının alınması*;
- *Qlobal təhlükələrə qarşı mübarizə (beynəlxalq terrorizm və kütləvi qırğın silahlarının yayılması)*;
- *Beynəlxalq hüquqa əsaslanan insan hüquqlarının qorunması və beynəlxalq nizamın möhkəmləndirilməsi*;
- *Azad ticarətin təşviqi, varlıqlar və kasıblar arasındakı uçurumu aradan qaldırmaq” daxil idi.*¹⁴

Qlobal təhlükəsizlik məsələsində ən mühüm aspektlər kimi 2006-cı ilin Ağ Kitabında qloballaşmanın nəticələri, terrorizm, regional münaqişələr, qeyri-qanuni silah ticarəti, azad ticarətə təhlükə, enerji təhlükəsizliyi, epidemiyalar və miqrasiya. Bu sənəddə, əvvəlki sənədlərdə olduğu kimi, Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətində NATO-nun xüsusi rolu vurğulanırdı: “Transatlantik tərəfdaşlıq Almaniya və Avropanın ümumi təhlükəsizliyinin təməli olaraq qalır. Bu, Şimali Atlantika Alyansının əsasını təşkil edir ki, bu da öz növbəsində Almaniyanın təhlükəsizlik və müdafiə siyasətinin təməli daşıdır. Almaniya üçün onun NATO-dakı siyasi çəkisi nüvə məsələsinə görə həmişə böyük əhəmiyyət kəsb edib. Onun “ağrılı” məqamı hələ də nüvə silahlarına qadağa qoyulmasıdır, ona görə də o, Alyans üzvlərinin nüvə silahlarına nəzarət etməyə çalışır, baxmayaraq ki, eyni zamanda onların ixtisarının təşəbbüskarıdır. Bütün sənədlərdə qeyd olunurdu ki, Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin məqsədlərinə çatmaq üçün əsas vasitə transatlantik əlaqələrin qurulması və inkişafıdır. Bununla belə, 2006-cı ilin Ağ Kitabında Avropa istiqaməti çərçivəsində təhlükəsizlik siyasətinin formalaşdırılması da əsas məsələ kimi qeyd olunub. Bu sahədə əsas vəzifə “Avropa inteqrasiyasının genişləndirilməsi yolu ilə Avropa ərazisində sabitliyin möhkəmləndirilməsi” idi.¹⁵ Lakin alman tədqiqatçısı S.B.Qaraisin fikrincə, o zaman federal hökumət soyuq müharibədən sonra AFR-nin təhlükəsizlik və müdafiə siyasəti sahəsində strategiyası ilə bağlı konsensus formalaşdırmırdı. “Bunu etmək cəhdləri 1992-ci ilin ilk” Direktivləri idi, lakin iki “Ağ Sənəd”in nəşrindən sonra da “maraqlar qeyri-müəyyən olaraq qaldı”.¹⁶ Bunun səbəbi, 2006-cı ilə qədər Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin transformasiyası hələ də davam edirdi. AFR-nin təhlükəsizliyinin təmin edilməsində Bundesverin rolu tədricən dəyişdi. Əgər 2006-cı il “Ağ Kitab” da Bundesver xarici siyasət alətlərindən biri kimi göstərilirdisə, 2011-ci ilin “Direktivləri” də o əvəzəlməz alət adlandırılırdı. 2013-cü ildə Bundesver Konsepsiyasını təhlil edərkən N.K.Meden qeyd

---

¹⁴ Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr, 2006, s.24.

¹⁵ Böckenförde, S. Gareis, Sven B. **Deutsche Sicherheitspolitik. Herausforderungen, Akteure und Prozesse.** Opladen, Toronto: Verlag Barbara Budrich, 2014, 444 s.

¹⁶ Gareis, Sven B. Kapitel. **Die Organisation deutscher Sicherheitspolitik. Deutsche Sicherheitspolitik. Herausforderungen, Akteure und Prozesse.** Sven B. Gareis, S.Böckenförde (Hrsg.), s.109.

etdi ki, “NATO və Aİ-nin Ümumi Təhlükəsizlik və Müdafiə Siyasəti çərçivəsində çoxtərəfli öhdəliklərin yerinə yetirilməsi Bundesverin əsas məqsədi kimi şərh olunur”.

2011-ci il “Müdafiə Siyasəti Direktivləri” Alman təhlükəsizlik siyasətinin aşağıdakı məqsədlərini açıqlayır:

- *Almaniya vətəndaşlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;*
- *Almaniyanın və onun müttəfiqlərinin ərazi bütövlüyü və suverenliyinin qorunması;*
- *Beynəlxalq məsuliyyət götürmək*.¹⁷

2015-ci ildə K.Adenauer Fondunun tədqiqatçıları 2016-cı ildə yeni “Ağ Kitab”ın məzmununu proqnozlaşdırdılar və onların əvvəlki sənədin əsas müddəalarının ümumilikdə dəyişməz qalacağına dair əsas tezisi təsdiqləndi. Yeni sənəddə Almanıyanın təhlükəsizlik institutlarının iştirakının rolu, eləcə də geniş ikitərəfli və çoxtərəfli əlaqələr şəbəkəsi vurğulanır. Almaniya əvvəlki kimi özünü Avropanın əsas oyunçusu hesab edir. “Almanıyanın Strateji Prioritetləri” başlığı altındakı bölmədə bu prioritetlərin əsas dəyər və maraqlara söykəndiyi bildirilir. Bu bölmədə Almaniya dövlətinin bütövlükdə təhlükəsizlik məsələsinə necə baxdığını təsvir edən *boz zonanın* tərifinə rast gəlirik. Buna uyğun olaraq artıq daxili və xarici təhlükəsizliyi kəskin xətlərlə ayırmaq mümkün deyil və adətən bu ikisinin ortasında yerləşən boz sahədə problemlər yaranır. Bu səbəbdən hökumətin təhlükəsizlik məsələsinə konkret olaraq deyil, hərtərəfli yanaşması vacibdir. Bu kompleks yanaşma yalnız Almaniya vətəndaşlarının daxildə təhlükəsizlik problemlərini həll etməklə deyil, həm də xaricdə Almaniya vətəndaşlarının təhlükəsizliyini təmin etməkdən ibarətdir. Bu səbəbdən Almanıyanın genişlənən təhlükə dövryyəsinin öhdəsindən gəlmək üçün NATO və Aİ ilə əməkdaşlığına xüsusi önəm verilir. Alman Təhlükəsizlik Siyasətinin Əsas Fəaliyyət Sahələri bölməsində fəaliyyət sahələri milli və beynəlxalq sahələrə bölünür. *Milli məşğulluq sahəsində:*

- a) *Almanıyanın strateji potensialının inkişaf etdirilməsi;*
- b) *Davamlı təhlükəsizlik dövryyəsinin inkişaf etdirilməsi;*
- c) *İnklüziv qabaqcıl yanaşma;*
- d) *Təhlükəsizlik və çeviklik;*
- e) *Beynəlxalq təhlükəsizliklə bağlı məsələlərə görə məsuliyyət daşımaq kimi başlıqlara yer verilib.*

Almanıyanın beynəlxalq fəaliyyət sahələri isə:

- a) *BMT-lərlə əlaqələr;*
- b) *NATO ilə əlaqələr;*
- c) *Aİ ilə münasibətlər;*
- d) *ATƏT ilə əlaqələr;*
- e) *Ad-Hoc məsələlər üzrə əməkdaşlıq;*
- f) *Silahlara nəzarət, tərksilah və silahlərin yayılmaması kimi mövzuları əhatə edir.*

2016-cı ilin “Ağ Kitab”da Almanıyanın strateji imkanlarının inkişaf etdirilməsi məsuliyyəti Federal Təhlükəsizlik Şurasının üzərinə düşür. Həm keyfiyyət,

¹⁷ Die Verteidigungspolitischen Richtlinien, 2011, s. 4.

həm də say baxımından dayanıqlı təhlükəsizlik dövryyəsinin inkişafına xüsusi diqqət yetirilmişdir. Bundan əlavə, təhlükəsizliyin təkcə dövlətə aid olan sahə deyil, həm də dövlətlərin öz aralarında, eləcə də sənaye, elm dünyası və cəmiyyətin birgə fəaliyyət göstərdiyi bir təhlükəsizlik dövrünün zəruriliyi ön plana çəkilir. Bu kontekstdə mülki və hərbi sahələrin üst-üstə düşməsinin zəruriliyi vurğulandı və beynəlxalq səviyyədə diplomatik həll yollarının şaxələndirilməsinin vacibliyi vurğulandı.

2016-cı ilin Ağ Kitabında aşağıdakı maraqlar qeyd olunmuşdur:

- *Almaniya vətəndaşlarının, eləcə də ölkənin suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması;*
- *Müttəfiq ölkələrin ərazi bütövlüyünün, suverenliyinin və vətəndaşlarının müdafiəsi;*
- *Beynəlxalq hüquqi nizamın təmin edilməsi;*
- *Güclü Almaniya iqtisadiyyatı və azad və maneəsiz beynəlxalq ticarət vasitəsilə vətəndaşların rifahının təmin edilməsi;*
- *Bütün dünyada məhdud mallardan və qıt resurslardan rəşional istifadənin təşviq edilməsi;*
- *Avropa inteqrasiyasının dərinləşdirilməsi və Transatlantik tərəfdaşlığın konsolidasiyası.*

Sənəddə bildirilir ki, alman kimliyi Avropa kimliyi ilə qırılmaz şəkildə bağlıdır. Bu o deməkdir ki, Almaniya özünü ayrıca bir aktor kimi göstərmir, öz fəaliyyətini yalnız Avropa ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq çərçivəsində görür. Bundan əlavə, sənəd Almaniya və Avropa təhlükəsizliyinin ayrılmazlığından danışır. Almaniya siyasətində həm güclü, həm də zəif tərəflərinin mövcudluğunu vurğulayaraq, digər ölkələrlə münasibətlərdə qarşılıqlı asılılığını tanıyır. O, məsuliyyəti öz üzərinə götürməyə və beynəlxalq dialoqun təmin edilməsində aparıcı rol oynamağa hazır olduğunu qeyd edir. Onun təhlükəsizlik siyasətinin əsas prinsipi əməkdaşlıq yanaşmasıdır. Sənədə görə, Almaniya hökuməti Rusiyanın davranışından və onun Avropanın təhlükəsizliyinə xələl gətirmək cəhdlərindən narahatdır: “Rusiya öz maraqlarını həyata keçirmək və zəmanət verilən sərhədləri dəyişdirmək üçün gücdən istifadə etməyə hazır olduğunu nümayiş etdirməklə Krimda və Şərqi Ukraynada olduğu kimi Avropa nizamını birtərəfli qaydada açıq şəkildə şübhə altına alır”. Xarici sərhədlərdə qeyri-sabitlik müasir Avropanın və müvafiq olaraq Almaniyanın təhlükəsizliyinin problemlərindən biridir. Avropanın təhlükəsizliyi də daxili problemlərə görə hücumə məruz qalır. İlk növbədə, bu, Aİ üzvləri arasında parçalanmaya aiddir. Mühüm amil paralel davam edən böhranların təsiridir: iqtisadi və maliyyə, qaçqın böhranı. Bundan əlavə, Aİ-də bəzi üzv dövlətlər arasında milli maraqları üstün tutmaq meyilləri mövcuddur. Almaniyanın təhlükəsizlik siyasəti üçün çağırışlara gəlincə, 2006-cı ildən fərqli olaraq, onların siyasəti kibermüharibələr, yoxsul dövlətlər problemi, iqlim dəyişikliyi və nəzarətsiz miqrasiya ilə tamamlanır. Kifayət qədər böyük bir bölmə müasir təhlükələr məsələsinə həsr edilmişdir. Bu,

onu deməyə əsas verir ki, Almaniya hökuməti bu problemlərin həllinə əvvəlkindən də böyük məsuliyyətlə yanaşır.¹⁸

Almaniyanın qəbul edilən milli təhlükəsizlik siyasəti mühitini

Almaniya milli təhlükəsizlik siyasəti mühitini qlobal miqyasda müəyyən edir. Bu kontekstdə beynəlxalq nizamın köklü dəyişikliyə məruz qaldığı vurğulanır, dəyişiklik amilləri, çoxqütblülük və güc bölgüsü, qaydalara əsaslanan Avro-Atlantik sülh və sabitlik nizamının şübhə altına alınması, Avropa layihəsinin təzyiqi və Almaniyanın milli təhlükəsizlik siyasəti üçün bir sıra problemlər qeyd olunur. Çoxqütblülük və gücün bölüşdürülməsi tendensiyaları da Ağ Kitaba daxil edilmişdir. Müvafiq olaraq, Asiya, Afrika və Latın Amerikasının əsas ölkələrinin yüksəlişi gözlənilir. Ehtimal olunur ki, geosiyasi güc dəyişikliyi siyasi, iqtisadi və hərbi inkişaflara təkan verəcək və bu da öz növbəsində yeni ölkə qrupları və institutlarının yaradılmasına təkan verəcək. Güc bölgüsü çərçivəsində Çinin 2030-cu ilə qədər dünya ÜDM-nin beşdə birinə, Hindistanın isə altıda birinə çatacağı, bu iki ölkənin 2050-ci ilə qədər OECD ölkələrinin ümumi iqtisadi gücünə çatacağı qeyd edilir. Bu vəziyyətin hərbi sahədə əks olunmasının qiymətləndirilməsi belədir ki, Çinin hərbi xərcləri bütün Aİ ölkələrinin cəmindən çox olacaq. BRİKS, ASEAN və G20-nin mühüm forumlara çevrildiyi qeyd olunan “Ağ Kitabda” regional integrasiyaların rəqabətinin dünya düzənində parçalanma yarada biləcəyi qeyd edilir. Bu kontekstdə Almaniyanın təklifi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının institusional çərçivəsində rəqabəti, ABŞ-ın öz effektivliyini qorumağa davam etməsi, Avropa Birliyi ölkələrinin isə daha çox məsuliyyət daşmasıdır. Ağ Kitabda qeyd olunan başqa bir məsələ, qaydalara əsaslanan Avro-Atlantik sülh və sabitlik nizamının şübhə altına alınmağa başlamasıdır. Bu kontekstdə Rusiyanın Ukrayna böhranı ilə Avropa və Almaniyanın təhlükəsizliyini təhdid etdiyi bildirilir və davamlı təhlükəsizlik və rifah üçün Rusiya ilə əməkdaşlığa ehtiyac olduğu vurğulanır. Almaniya Ukrayna böhranı kontekstində ATƏT-in roluna önəm verir. Almaniya Avropa Birliyi layihəsinin bir sıra inkişaf nəticəsində təzyiqə məruz qaldığını vurğulayır. O, bu təzyiqin səbəblərini bütün dünyaya təsir etməyə başlayan 2008-ci il Maliyyə Böhranı, Suriya mərkəzli Qaçqın Böhranı və sərhədlərdə dövlət strukturlarının zəifləməsi nəticəsində yaranan etibarsızlıqda görür. Almaniya həmçinin bildirir ki, Aİ-yə üzv ölkələrin milli silahlı qüvvələri ixtisar edilərkən, Aİ üzvü olmayan ölkələrin silahlanması milli təhlükəsizlik riski yarada bilər.¹⁹

Dövlətlərarası münaqişələr Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin mühüm tərkib hissəsini təşkil edir. Rusiyanın Ukraynaya müdaxiləsi və Asiya-Sakit okean regionunda baş verən hadisələrin geniş miqyaslı münaqişəyə çevriləcəyi ilə bağlı narahatlıq var. Çoxqütblü dünya düzəninə ona çoxlu üstünlüklər verdiyini bilən Almaniya Asiya-Sakit okean regionunda ABŞ-Çin rəqabətinin zamanla çoxqütblülüynün sarsıda biləcəyi ikilik yaradacağından da narahatdır. Dünyada silahlanma

¹⁸Adrian Hyde-Price. **Germany and European Order. Enlarging NATO and EU.** A.Hyde-Price. Manchester: Manchester University Press, 2000, 270 p.

¹⁹Kristian Glaser. **Die vereinte Deutschland und die Transformation der NATO (1990-2008).** Hamburg: Verlag Dr. Kovac, 2011, 410 s.

və kütləvi qırğın silahlarının yayılması Almaniyanın önəm verdiyi əsas mövzulardan biridir. Kütləvi qırğın silahlarının terrorçu qruplar tərəfindən ələ keçirilməsi, əslində, 11 sentyabr hücumlarından sonra ABŞ-ın terrorizmə qarşı elan etdiyi müharibənin mühüm elementi olmuşdur. Almaniya həmçinin adi silahların regional və qlobal balansları dəyişə biləcəyini bildirir və effektiv silahlara nəzarətin, bu baxımdan şəffaflığın, etimadın yaradılmasının və məhdudlaşdırıcı silah ixracının vacibliyini vurğulayır. Almaniyanın Ağ Kitabda hazırladığı milli təhlükəsizlik strategiyasının miqrasiya yönümlü ayağı Almaniya üçün praktikada həyata keçirilməsi ən çətin siyasətləri ehtiva edir. Çünki Almaniyanın bir tərəfdən sənaye və xidmət sektoru üçün ixtisaslı immiqrasiyaya ehtiyacı var, digər tərəfdən isə antiqloballaşmanın yaratdığı irqçilik və ksenofobiyanın öhdəsindən gəlmək məcburiyyətindədir. Bu çərçivədə Almaniya miqrasiya hərəkətlərinin regional münaqişələrin əhatə dairəsini genişləndirə biləcəyi ehtimalını vurğulayır və bununla bağlı hərtərəfli Avropa strategiyası və təcrübəsinin irəli sürülməsinin vacibliyini qeyd edir.

Beləliklə, Soyuq müharibədən sonra beynəlxalq sistemdə Almaniyanın mövqeyinə təsir edən qlobal dəyişikliklər baş verdi. O, “bufer zona” statusunu itirdi. Asimmetrik xarakterli təhdidlər Almaniya üçün yeni çağırışa çevrildi, bununla əlaqədar olaraq, 1990-cı illərdən etibarən Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin əsas məqsədinə – özünün və müttəfiq ölkələrin təhlükəsizliyinə nail olmaq üçün böhranın həlli əsas hədəflər sırasında meydana çıxdı. Bu vəzifənin ortaya çıxması ilə təhlükəsizlik siyasətinin və silahlı qüvvələrin transformasiyasına ehtiyac yarandı. Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinə dair bütün sənədlərdə qeyd olunur ki, müasir təhdidlər qlobal xarakter daşıyır. Müvafiq olaraq, müasir Almaniyanın təhlükəsizlik siyasətinin vəzifələri daha qlobal şəkildə formalaşır. Almaniya qlobal məsuliyyəti öz üzərinə götürməyə və təkcə Avropada deyil, bütün dünyada böhranların qarşısını almağa hazır olduğunu bəyan edir. İqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsi, Şərqi Avropa ölkələri ilə dialoq və onların Avropa təhlükəsizlik sistemində inteqrasiyası, Rusiya ilə əlaqələrin saxlanması və inkişafı federal hökumət üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Almaniyanın təhlükəsizlik siyasəti çoxtərəflilik prinsipinə əsaslanır. Bu, təkcə tarixi şəraitlə deyil, həm də onunla izah olunur ki, Almaniya büdcəsi hərbi xərclər sahəsində çox məhduddur, transformasiya və yenidən silahlanma isə böyük vəsait tələb edir. Almaniya qlobal təhlükələrə qarşı təkbaşına dayana bilməz, buna görə də çoxtərəfli əməkdaşlıq onun üçün çox vacibdir. Almaniyanın əməkdaşlıq etdiyi əsas təhlükəsizlik institutları arasında aşağıdakıları qeyd etmək olar: NATO, Aİ, ATƏT və BMT. Almaniyanın NATO və Aİ ilə xüsusi tarixi əlaqələri olduğuna görə bu formatlarda işləmək onun üçün ATƏT və BMT ilə müqayisədə prioritetdir. Bununla belə, Almaniyanın indiki mərhələdə bu iki təşkilat çərçivəsində hansı sahələrdə və hansı xüsusiyyətlərlə işləməsi vacib sual olaraq qalır. 2005-ci ildə yeni kansler A.Merkelin hakimiyyətə gəlməsi ilə AFR-nin xarici siyasət məsələlərində mövqeyi ümumi konseptual oriyentasiyanı saxlamaqla müəyyən formal dəyişikliklərə məruz qaldı. Almaniyanın xarici siyasəti ölkənin ali rəhbərliyinin yenilənməsindən və partiya mənsubiyyətinin dəyişdirilməsindən sonra xarici siyasətinin əsas istiqamətlərini müəyyən etdi. Bunlar başlıca olaraq Avropa və dünya bazarlarında iqtisadi ekspansiyayı daha da artırmaq, əsas tərəfdaşlarla – ABŞ, Aİ, Yaponiya, Çin ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsi, Avropa inteqrasiyasının genişləndirilməsi və dərinləşdirilməsi, Almaniyanın istər Avro-Atlantik məkanında

istərsə də ondan kənarda baş verən münaqişələrin nizamlanmasında fəal rol oynamaq və Almaniyanın xaricdə hərbi mövcudluğunu qoruyub saxlamaqdır.

Nəticə

Almaniya və almanlar beynəlxalq aləmdə üstünlük təşkil edən strateji mədəniyyətləri ilə seçilən bir xalqdır. Bu personajlar beynəlxalq arenada reaktiv davranış tərbiyə edərək, almanların tarixdə qeydə alınan ən böyük müharibələr olan hər iki dünya müharibəsində aparıcı rol almasına səbəb oldu. İkinci Dünya müharibəsindən sonra ağır müharibə şəraitinə məruz qalaraq əzilən almanların yenidən dirçələcəkləri və beynəlxalq arenada aktiv rollarına qayıdacaqları ilə bağlı proqnoz ilk dəfə Kennetz Waltz tərəfindən 1993-cü ildə edilən strateji mədəniyyət təhlillərində ifadə olunmuşdu. 1998-ci ildə Tomas Berger tərəfindən. Əslində, 1960-cı illərdə ABŞ-ın elan etdiyi Çevik Cavab Doktrinası çərçivəsində Sovet İttifaqını əhatə edən sərhəd ölkələri və adi müharibənin ən əsas elementi olan quru ordusu əhəmiyyət qazandıqca Almaniya federal ordunu yaratmaqla onu yenidən inkişaf etdirmək imkanı. Bu, 1964-2016-cı illər arasında dərc edilmiş on iki Ağ Sənəddə aydın şəkildə müşahidə olunur. Almaniyanın milli təhlükəsizlik strategiyasını iki terminlə qısa şəkildə ümumiləşdirmək olar. *Birincisi Zivilmacht (vətəndaş hakimiyyəti-sivil Güc), ikincisi Nie Wieder Alleine (təkbaşına heç vaxt)*. Almaniyanın milli təhlükəsizlik siyasətinin tendensiyası Westpolitikdir. Bu məqamda Almaniyanın milli təhlükəsizlik strategiyasının iki sütunu var. Bunlar

a) *Beynəlxalq təhlükəsizlik məsələlərində təkbaşına hərəkət etməmək;*

b) *Beynəlxalq aləmdə Almaniya üçün ittifaqın mənası NATO və Aİ ilə məhdudlaşır.*

Bu kontekstdə Avroatlantik konsepsiyası Almaniyanın milli təhlükəsizlik strategiyasını ümumiləşdirir. Almaniyanın “Ağ Kitab”larında Almaniyanın beynəlxalq sistemlə bağlı uzaqgörənliyinin çoxqütblülük və güc balansı olduğu və bu tarazlıqda iqtisadi və hərbi gücün hakim rol oynayacağı başa düşülür. Bu kontekstdə İkinci Dünya müharibəsindən sonra yaradılan Avro-Atlantik Mərkəzli nizamın hazırda şübhə altına alındığını düşünən Almaniya, çoxqütblü beynəlxalq sistem baxımından ortaya çıxan iqtisadi gücləri Açar Dövlətlər olaraq təyin edir. Bunlar BRIC, ASEAN və G20 ölkələridir. Rusiya və onun siyasətini beynəlxalq aləmdə problem kimi görən Almaniya sözügedən təhlükəni aradan qaldırmaq üçün Almaniyanın regional problemlərdə daha fəal rol alması lazım olduğunu düşünür. Almaniyanın hərbi gücə önəm verməsi və regionda aparıcı rolu öz üzərinə götürməyə hazır olması və regional problemlərin həllində münaqişədən daha çox əməkdaşlığa önəm verməsi Almaniyanın mərkəzdə yer aldığı Rusiya üçün mühafizə siyasəti planlaşdırması deməkdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI – REFERENCES

1. Adrian Hyde-Price. **Germany and European Order. Enlarging NATO and EU.** A.Hyde-Price. Manchester: Manchester University Press, 2000, 270 p.
2. Annegret Bendiek. **EU Foreign Policy Perspectives.** A.Bendiek. **SWP Comments 20.** Stiftung Wissenschaft und Politik. October 2008 [Электронный

- ресурсе]. URL: https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2008_C20_bdk_ks.pdf (дата обращения: 14.03.2017).
3. Chiari Bernhard und. Pahl Magnus. **Auslandseinsätze der Bundeswehr**. Padeborn: Ferdinand Schöningh, 2010, 324 s.
  4. Dempsey. **Why Defense Matters. A New Narrative for NATO**. Carnegie Endowment for International Peace. June 2014. [Электронный ресурс]. URL: http://carnegieendowment.org/files/why_defense_matters1.pdf (дата обращения: 14.03.2017).
  5. **Die Organisation deutscher Sicherheitspolitik**. Deutsche Sicherheitspolitik. Herausforderungen, Akteure und Prozesse.
  6. Fritsch Helmut. **ESDP and German Contribution. Back on Earth?** Number 30 in Martello Papers. Centre for International Relations. Queen`s University, Kingston, Ontario, Canada, 2006, 73 p.
  7. Glaser Kristian. **Die vereinte Deutschland und die Transformation der NATO (1990-2008)**. Kristian Glaser. Hamburg: Verlag Dr. Kovac, 2011, 410 s.
  8. Grundzüge der Konzeption der Bundeswehr, 2004. **Bundesministerium der Verteidigung** (Hrsg.). Berlin, 2004, s.8.
  9. Keller Patrick. **Halbzeit im Weißbuch – Prozess: Wo steht die Debatte über deutsche Sicherheitspolitik zum Ende der “Partizipationsphase”?** Analysen und Argumente. Perspektiven Deutscher Außenpolitik. Konrad Adenauer Stiftung. Ausgabe 192, Oktober 2015, 7 s. [Электронный ресурс]. URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_42989-544-1-30.pdf?151125103516 (дата обращения: 14.03.2017).
  10. Meier-Walser Reinhard C. (Hrsg). **Gemeinsam sicher? Vision und Realität europäischer Sicherheitspolitik**. Reinhard C. Meier-Walser. Neuried: Hans Seidel Stiftung, 2004, 280 s.
  11. Overhaus Marco. **Die deutsche NATO-Politik: vom Ende des Kalten Krieges bis zum Kampf gegen den Terrorismus**. Marco Overhaus. Baden-Baden: Nomos, 2009, 393 s.
  12. Schmalz Uwe. **Deutschlands europäisierte Außenpolitik. Kontinuität und Wandel deutscher Konzepte zur EPZ und GASP**. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 2004, 616 s.
  13. Schreer Ben. **A new “pragmatism”. Germany’s NATO policy**. International Journal, Vol. 64, No.2, NATO at 60 (Spring, 2009). P.383-398.
  14. Von Krause. **Die Bundeswehr als Instrument deutscher Außenpolitik**. U. von Krause. Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2013, 410 s.
  15. **Германия. Вызовы XXI века**. Под редакцией В.Б.Белова, Институт Европы РАН, Филиал Фонда им. Ф.Эберта в РФ. Москва: Издательство «Весь мир», 2009, 788 с.
  16. Елена Геннадьевна Авдеевко. **От Маастрихта к Амстердаму: стратегия ФРГ в области общей внешней политики, безопасности и обороны в Европе**. Вестник Челябинского университета. Выпуск 46, История. 2011. №22, с.112-121.
  17. Николай Валентинович Павлов. **Внешняя политика ФРГ в постбиполлярном мире**. Н.В.Павлов. Москва: Наука, 2005, 410 с.

18. Олег Юрьевич Семенов. **Эволюция оборонной политики ФРГ и проблема безопасности в конце XX – начале XXI века.** Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского. 2008, №1, с.185-189.
19. **Современная Германия. Экономика и политика: [монография].** Под общ. ред. В.Б.Белова; Федеральное гос. Бюдж. Учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук. Москва: Издательство «Весь мир», ИЕ РАН, 2015, 720 с.

MÜƏLLİF HAQQINDA MƏLUMAT – INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Məmmədli Cavid Pənah oğlu – Bakı Məmmədli Javid Panah – Baku State
Dövlət Universitetinin Tarix University doctoral student of History
fakültəsinin doktorantı. Azərbaycan, faculty. Azerbaijan, Baku.
Bakı.